

Сидоренко Ольга Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри теорії і філософії права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сидоренко Ольга Александровна
кандидат юридических наук, доцент,
ассистент кафедры теории и философии права
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого
Sydorenko Olga
PhD in Law, Assistant Professor,
Assistant at the Theory and Philosophy of Law
Yaroslav Mudryi National Law University

Желнін Валерій Єгорович
студент
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Желнин Валерий Егорович
студент
Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Zhelnin Valerii
Student of the
Yaroslav Mudryi National Law University

DOI: 10.25313/2520-2308-2021-4-7153

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ ХХІ СТОЛІТТЯ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В ЦИФРОВУЮ ЭПОХУ ХХІ ВЕКА

THEORETICAL ISSUES OF THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN THE DIGITAL ERA OF THE XXI CENTURY

Анотація. Стаття присвячена дослідженню тлумачення та розуміння терміну «цифрові права», визначенню сукупності тих прав і свобод людини, які підпадають під термін «цифрові права людини».

У статті було розглянуто актуальні проблеми та питання вже фундаментальних прав, таких як: право на життя, право на свободу слова, поглядів, право на повагу до приватного та сімейного життя в контексті інформаційної комп'ютерної мережі Інтернет, а також новітніх прав, таких як: право на доступ до Інтернету, право на цифрове самовизначення, «право бути забутим» тощо.

Окрему увагу було приділено аналізу думок вчених, науковців та окремих авторів стосовно захисту прав і свобод людини в Інтернеті та дослідженню заходів, що допоможуть подолати проблемні ситуації реалізації та порушення «цифрових прав і свобод людини».

Виявлено, що існує багато різних визначень, які стосуються терміну «цифрових прав», а також розглянуто різні підходи тлумачення цього терміну, виходячи з кількісного об'єму прав, який може розумітись по-різному.

У даній статті були зроблені спроби сформулювати теоретичні підходи та принципи з точки зору теорії і філософії права, які можуть, у разі їх реалізації, подолати фактичні проблеми реалізації прав людини, існуючі порушення цифрових прав людини та підвищити рівень їхньої гарантованості та захищеності.

Здійснено намагання дослідити той факт, що задля кращої реалізації захисту прав і свобод людини потрібна налагоджена просвітницька робота серед населення щодо інформування про їхні права та свободи у сфері Інтернету, реалізація у життя висновків ЄСПЛ у справах про порушення прав людини в цифровій мережі Інтернет тощо.

Ключові слова: права людини в Інтернеті, цифрові права людини, захист та гарантування прав людини в цифровому вимірі, порушення прав людини в Інтернеті.

Аннотация. Стаття посвящена исследованию толкования и понимания термина «цифровые права», определению совокупности тех прав и свобод человека, которые подпадают под термин «цифровые права человека».

В статье были рассмотрены актуальные проблемы и вопросы уже фундаментальных прав, таких как: право на жизнь, право на свободу слова, взглядов, право на уважение к частной и семейной жизни в контексте информационной компьютерной сети Интернет, а также новейших прав, таких как: право на доступ к Интернету, право на цифровое самоопределение, «право быть забытым» и тому подобное.

Отдельное внимание было уделено анализу мнений ученых, ученых и отдельных авторов относительно защиты прав и свобод человека в Интернете и исследованию мероприятий, которые помогут преодолеть проблемные ситуации реализации и нарушения «цифровых прав и свобод человека».

Выявлено, что существуют многие разные определения, которые касаются термина «цифровых прав», а также рассмотрены разные подходы толкования этого термина, исходя из количественного объема прав, который может понимать по-разному.

В данной статье были сделаны попытки сформировать теоретические подходы и принципы с точки зрения теории и философии права, которые могут, в случае их реализации, преодолеть фактические проблемы реализации прав человека, существующие нарушения цифровых прав человека и повысить уровень их гарантированности и защищенности.

Осуществлены попытки исследовать тот факт, что ради лучшей реализации защиты прав и свобод человека нужная настроенная просветительская работа среди населения относительно информирования об их правах и свободах в сфере Интернета, реализация в жизнь выводов ЄСПЧ по делам о нарушении прав человека в цифровой сети Интернет и тому подобное.

Ключевые слова: права человека в Интернете, цифровые права человека, защита и гарантирование прав человека в цифровом измерении, нарушение прав человека в Интернете.

Summary. The article is sanctified to research of interpretation and understanding of term «digital rights», decision of totality of those rights and freedoms of man, that fall under a term «digital human rights».

In the article the issues of the day and questions were considered already fundamental rights, such as: right on life, right to freedom of speech, opinions, right to respect to private and domestic life in the context of informative computer network – Internet, and also the newest rights, such as: right on access to the Internet, right of digital self-determination, «right to be forgotten» and others like that.

Separate attention was spared to the analysis of opinions of scientists and separate authors in relation to the protection of rights and freedoms of people in the Internet and research of events that will help to overcome the problem situations of realization and violation of «digital human rights and freedoms».

It is educed that there are many different decisions that touch a term «digital rights», and also different approaches of interpretation of this term are considered, coming from the quantitative volume of rights, that can understand differently.

This article attempts to formulate theoretical approaches and principles from the perspective of legal theory and philosophy that, if implemented, could overcome current human rights problems, existing violations of digital human rights and enhance their security and protection.

Attempts have been made to explore the fact that, for a better protection of human rights and freedoms, it is necessary to educate the public about their rights and freedoms in the internet domain, to implement the conclusions of the ECHR in cases of human rights violations on the digital web, and so on.

Key words: human rights in the Internet, digital human rights, defence and guaranteeing of human rights in the digital measuring, violation of human rights in the Internet.

Постановка проблеми. Наприкінці ХХ — на початку ХХІ столітті у житті людства з'являється ще один вимір, окрім реального — цифровий. На сьогоднішній день більшість людей вільно користується

всіма можливостями Інтернету: від перегляду кіно, гри в комп'ютерні ігри до спілкування онлайн та використання електронних версій книг, статей, журналів. Поява Інтернету створила нові виклики

і для сфери права та реалізації демократії, оскільки настання цифрової епохи характеризується повсюдним поширенням та використанням даних, надзвичайним поширенням цифрових інструментів, як у приватній, так і в публічній сферах життя, переведенням доволі великої частки діяльності багатьох суб'єктів права он-лайн. З появою і розвитком Інтернету людство:

- по-перше, відкрило для себе нові суспільно-політичні, приватні, економічні «електронні» види відносин, які потрібно урегульовувати;
- по-друге, виходячи зі змісту вищенаведеного першого пункту, виникає потреба реалізації «електронних» прав і свобод, які в деяких ситуаціях можуть порушуватись і недотримуватись;

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана тема, попри вже закладений початок її вивчення, ще досі потребує детального аналізу і має «широкий простір» для подальшого наукового вивчення. Аналізом та дослідженням прав людини в епоху Інтернету займалися такі західні вчені, посадові особи, автори як Мішель Башелет [14], Кей Маттесен [13], Якопо Кокколі [15] та інші. Українську наукову доктрину щодо цієї теми розвивають такі науковці та дослідники як В. Володовська [1, 3], Ю. С. Разметаєва [2], А. В. Ващенко [4], Г. А. Прохазка [6], І. М. Забара [10], С. Ромашенко [7], О. Максимюк [5], А. В. Войціховський [9], Є. Маляренко [8], О. Чайковська [11] та інші.

Формулювання цілей статті. Головною метою даної статті є дослідження нових прав людини і громадянина, які з'явилися з розвитком Інтернету, шляхів їх гарантування і захисту. Важливим для нас є дослідження впливу таких нових цифрово-правових явищ щодо фундаментальних правових цінностей, розуміння прав людини, їхнього захисту, юридичної відповідальності за їх порушення у цифровій сфері.

Виклад основного матеріалу. Поняття «цифрових прав» («digital rights»), тобто тих прав людини, які з'явилися відносно несподівано і недавно, у зв'язку з появою, розвитком і поширенням інформаційної комп'ютерної мережі Інтернет. Такі права багато правознавців, вчених, дослідників відносять до так званих «прав четвертого покоління». Своєю появою вони зобов'язані активному ще з середини ХХ століття науково-технічному процесу у сфері комунікаційних технологій.

Розглядаючи термін «цифрові права» можна виділити декілька його тлумачень. Так, автори В. Володовська та М. Дворовий зазначають два шляхи розуміння цього терміну: з одного боку, цифрові права — це права людини онлайн, такі як право на

доступ до Інтернету та «право бути забутим», тобто право людини вимагати видалення усієї чи конкретної інформації про свою особу з Інтернет-ресурсів та пошукових сервісів. З іншого боку, цифрові права виступають як окрема група прав людини, а як умовна категорія, що охоплює особливості реалізації та гарантії захисту фундаментальних прав людини в Інтернеті, зокрема свободи вираження поглядів та право приватності онлайн [1, с. 5–6].

Доволі цікавим є вищенаведене «право бути забутим» — вперше судовий розгляд щодо справи, пов'язаної з цим питання відбувся у Європейському суді справедливості (European Court of Justice) у 2014 році [1, с. 6]. Суд у своєму рішенні щодо справи «Google Spain v AEPD and Mario Costeja Gonz lez» зазначив наступне: «...суб'єкт даних звичайно ж має легальні та законні інтереси заперечити поширення, передавання, розголошення своїх персональних даних, навіть за умови, що якщо такі дії не шкодять йому, а таке право засноване на його праві на приватність...». У такому випадку суб'єкт даних має відповідне «право бути забутим», а контролер даних має зобов'язання видалити дані про суб'єкта-позивача. Ю. С. Разметаєва щодо можливих дій інтернет-корпорацій вказує на те, що оскільки вони обробляють «...особливі категорії приватних даних, цілком можливо корпорації буде необхідно доводити, що така обробка представляє істотний суспільний інтерес у кожному конкретному випадку...» задля невидалення даних [2, с. 20].

Науковець Ю. С. Разметаєва висловлює наступну думку щодо розуміння терміну «цифрові права»: у першому випадку ними називають усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів, у другому випадку — це лише ті права, які стають фундаментальними у цифрову епоху [2, с. 19].

Особисто хочеться зазначити про окреме новітнє цифрове право як «право на цифрове самовизначення» або право відключатися від он-лайну. З одного боку, кожна людина має право визначати, наприклад, часовий строк отримання повідомлень (зазвичай ми бачимо, наприклад, робочий час якоїсь інтернет-компанії: з 9:00 до 18:00). Ми самі маємо право обирати, в яких соціальних мережах реєструватись, якими користуватись в особистому житті, а якими для вирішення робочих питань тощо.

З іншого боку, у наш час певні міграційні служби, роботодавці, громадські організації тощо вимагають зазначити посилання на власні сторінки в соціальних мережах, а їх наявність чи уміння користування комп'ютерними програмами надає більше переваг під час влаштування на роботу, виїзд за кордон тощо

порівняно з менш активними людьми в цифровому просторі; багато громадських і державних послуг переводяться в он-лайн, а тому задля їх користування особа має володіти або електронним ключем підпису, або електронною ID-карткою тощо [3].

Звичайно ж окрім появи нових прав людини як право на анонімність, «право бути забутим», право на доступ до Інтернету, право відключатися від он-лайну зазнали змін і деякі вже звичні для нас права і свободи як, наприклад, свобода поглядів, думок, слова, право на свободу та особисту безпеку тощо.

Так, наприклад, право вираження своїх поглядів, яке зазначене у статті 10 Європейської конвенції з прав людини, розповсюджується і в інформаційно-електронній сфері та характеризується невтручанням органів державної влади і розповсюдженням незалежно від кордонів. Це право, на жаль, інколи не дуже прискіпливо перевіряється на наявність порушень. Але ми маємо казати і про певні обмеження, що виникають під час реалізації даного права, а саме: свобода поглядів, окремі слова не повинна обмежувати і порушувати прав інших, слова та погляди не повинні містити пропаганди насильства, війни, тероризму, насильницької зміни конституційного ладу; не повинні принижувати націю, особистість за національними, расовими тощо ознаками, пропагувати неповагу до національних і релігійних символів, наркоманію, алкоголізм, популяризацію комуністичних та націонал-соціалістичних рухів і тому подібне, тощо.

Учений О. Максимюк звертає увагу на критерії обґрунтованості обмежень щодо права на свободу слова та поглядів: законність, правомірність, пропорційність [5]. Прикладом може слугувати рішення ЄСПЛ у справі «Sunday Times проти the United Kingdom» від 26 квітня 1979 року, де зазначено про можливість держави обмежувати свободу вираження поглядів, тільки «...якщо обмеження «встановлене законом та є необхідним в демократичному суспільстві...» [4, с. 52].

Доволі резонансним є право на повагу до приватного і сімейного життя, оскільки з появою і розвитком Інтернету межі публічності і приватності дещо змиваються, а тому інколи часто виникає питання: що є публічним, а що є приватним і як це відрізняти. Наприклад, чи є особиста сторінка акаунту користувача соцмережі приватною інформацією, а сама соціальна мережа — чи є вона публічною? [3]

Право на життя є важливим особливо в площині кібербезпеки, яка у свою чергу є частиною національної безпеки держави [3]. А держава, як відомо, визнає однією з основних цінностей — життя людини. Право на захист персональних даних є особливо

актуальною темою, оскільки за останні декілька років були випадки порушення з боку певних Інтернет компаній-гігантів щодо захисту персональних даних, у зв'язку з їх використанням в інших цілях, які є несанкціонованими та нелегальними.

Інколи людина, заповнюючи якусь реєстраційну форму в новій електронній програмі, не може дізнатися з якою метою будуть використані надані нею дані. У той же час, в багатьох країнах існують спеціальні антикорупційні закони, які встановлюють обов'язковість оприлюднення персональних даних, наприклад, про доходи [3].

На захист персональних даних звернула свою увагу науковець Г. А. Прохазка, зауваживши на одну з найбільших небезпек, яка може стосуватись втручання у приватну сферу людини — «...можливе поширення зловживань із боку правоохоронних органів, з огляду на необхідність підвищення протидії терористичним актам. Такі зловживання стають можливими через бажання влади контролювати інтернет-ресурси і здійснювати моніторинг інформації, яка підпадає під ознаки приватної...» [6, с. 152]. Розглядаючи питання захисту персональних даних, цікавим для нашого дослідження є аналіз дій щодо реалізації такого захисту в країнах Європейського Союзу та Сполучених Штатах Америки.

США, на відміну від країн ЄС, впроваджують ідею обмеження захисту персональних даних з економічних причин і у зв'язку з внутрішньою безпекою. Так, наприклад, у березні 2017 року американські інтернет-провайдери отримали право на власний розсуд розпоряджатися інформацією про відвідуваних користувачами веб-сайтах і продавати ці дані рекламним агентствам без згоди на те самих інтернет-користувачів [7]. А вже у грудні того самого року Американська Федеральна Комісія з комунікацій скасувала принцип «мережевої нейтральності», дозволивши інтернет-провайдерам обмежувати швидкість трафіку для деяких сайтів і навіть блокувати їх [8].

Кей Матьесен надаючи тлумачення права на конфіденційність та захист персональних даних, посилається на точку зору іншого науковця Алана Вестіна, яку вважає найбільш загальноприйнятою, а тому визначає конфіденційність інформації як можливість самостійно визначати, коли, як і в якій мірі інформація про нас передається іншим. Він також наводить конкретні приклади проблем, що виникають під час порушення права на захист персональної інформації та втручання у конфіденційність: наприклад, «...якщо для мене є відсутньою можливість контролювати, коли і кому передається особиста інформація про мене самого, моя здатність

створювати цілий ряд близьких стосунків з іншими серйозно погіршується...» [13, с. 12–13].

Щодо реалізації гарантування та захисту вищевведених прав і свобод та проблем, які виникають щодо цього існує низка підходів різних вчених та науковців у контексті теорії та філософії права.

А. Войціховський пропонує наступні заходи задля належного дотримання та захисту фундаментальних, а також і новітніх цифрових прав людини: а) розгорнути широкомасштабну та комплексну просвітницьку програму задля отримання широких знань і навичок щодо захисту прав і свобод в Інтернеті; б) відновити або започаткувати оновлені державні цільові програми впровадження у навчально-виховний процес інформаційно-комунікаційних технологій; в) курси підвищення кваліфікації для посадових осіб правоохоронних та суддівських органів задля кращого орієнтування в питаннях, пов'язаних за правами людини в Інтернеті; г) забезпечити ефективне функціонування судових та позасудових механізмів захисту прав і свобод людини в мережі Інтернет; ґ) проводити регулярний моніторинг стану дотримання прав і свобод людини в цифровому вимірі [9, с. 548–549].

І. М. Забара називає декілька причин, які зумовлюють складнощі захисту прав і свобод людини в цифровому просторі: 1) складність визначення інформаційного суспільства; 2) невизначеність масштабного впливу інформаційно-комунікаційних технологій як на саму людину, так і відповідно на її права і свободи. Він також виокремлює 4 підходи щодо виокремлення низки прав і свобод людини, що підлягають захисту, виходячи з різних теоретичних розумінь «цифрових прав людини»: загальний, вибірковий, спеціальний і тематичний — різниця між ними лежить в об'ємі тих прав і свобод, які захищаються [10, с. 24–26].

О. Чайковська визначає наступні проблеми процесу захисту порушених прав і свобод людини в Інтернеті: складність встановлення особи порушника, яка обумовлена специфікою Інтернету, в якому здебільшого від користувача не вимагається повідомлення персональних даних та складність виконання заходів реагування з огляду на екстериторіальний характер інтернету, з огляду на екстериторіальний характер мережі Інтернет [11].

Верховний комісар ООН з прав людини Мішель Башелет наголошує на наступних заходах щодо захисту прав людини в Інтернеті: «...Нам потрібно постійно шукати та оцінювати прогалини в захисті. Це означає не лише прийняття нових законів...але й адаптацію способу використання інституцій та процесів...Ми можемо ефективно захищати права,

лише якщо ми постійно вдосконалюємо наші процеси, щоб знайти правильну суміш втручань...» [14].

Правознавець Якопо Кокколи вважає важливим для захисту прав людини в цифрову епоху «...сприяння регуляторним процесам, які можуть рухатися так само швидко, як впровадження цифрових технологій, намагаючись запобігти конфліктам та забезпечити відповідний баланс між правами людини...таким чином зв'язок між новими технологіями та правами людини здатний перерости у «конструктивне партнерство» ...» [15, с. 246].

Новітнім важливим документом щодо гарантій та захисту прав і свобод людини в Інтернеті є «Рекомендація про ролі та обов'язки Інтернет-посередників», яка була прийнята 7 березня 2018 року Комітетом Міністрів держав-членів Ради Європи. У цьому документі було закликано держав-учасниць створювати безпечне і сприятливе онлайн середовище, в якому посередники, користувачі і всі зацікавлені сторони знають свої права і обов'язки, а також було вказано про бажане сприяння розвитку необхідних механізмів саморегулювання і спільного регулювання. Важливим в цій Рекомендації також є заклик до забезпечення наявності механізмів розгляду всіх скарг на порушення прав людини в цифровому вимірі [12, с. 15].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, аналізуючи різні думки науковців щодо проблем захисту прав і свобод людини в сфері Інтернету, можна дійти висновку: беручи найширше тлумачення терміну «цифрові права людини» ми з точки зору теорії права маємо віднайти такий механізм захисту прав і свобод людини, який по-перше, буде гарантувати і захищати не тільки новітні цифрові права як право доступу до Інтернету, право на анонімність, право на захист персональних даних, «право бути забутим» тощо, але і тих фундаментальних прав людини як право на життя, свободу слова, поглядів тощо. По-друге, існує необхідність у проведенні правопросвітницьких робіт щодо особистих цифрових прав і свобод людини, а також у теоретичній розробці механізму втручання держави в Інтернет лише з конкретних причин, таких як: пропаганда насильства, війни, комуністичних та націонал-соціалістичних ідеологій, заклик до повалення конституційного ладу, до дискримінації тощо, але з урахуванням необхідності дотримання конфіденційності приватної інформації суб'єктів Інтернету та їх детальне ознайомлення з тим, яка їхня інформація та як може використовуватися. По-третє, необхідна реалізація у життя практики ЄСПЛ щодо рішень, пов'язаних із порушенням прав людини і громадянина задля «відшліфовування» існуючих правових норм регулювання правовідносин

в Інтернеті та задля подальшого недопущення попередніх існуючих порушень прав і свобод людини. Також, юридична наука має брати до уваги швидку

зміну і поширення Інтернету кожного дня, що викликає появу нових викликів існуючим принципам і нормам права тощо.

Література

1. Права людини онлайн: Порядок денний для України / Віта Володовська, Максим Дворовий. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с.
2. Разметаєва Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстратериторіальності в їх захисті [Електронний ресурс] / Ю. С. Разметаєва // Збірник наукових праць «Право та державне управління». 2020. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/4.pdf
3. Володовська В. Заборони та свободи в інтернеті: як виглядатиме Декларація цифрових прав людини [Електронний ресурс] / Віта Володовська // «Центр прав людини ZMINA». 2019. URL: https://zmina.info/articles/zaboroni_ta_svobodi_v_interneti_jak_vigljadatime_deklaracija_cifrovih_prav_ljudini/
4. Ващенко А. В. Свобода вираження поглядів в Інтернеті: pro et contra / А. В. Ващенко // Право та інновації. 2014. № 3. С. 49–54.
5. Максимюк О. Обмеження свободи вираження поглядів у інтернеті. Практика ЄСПЛ [Електронний ресурс] / Олександр Максимюк. 2020. URL: <https://law.chnu.edu.ua/obmezhenia-svobody-vyrazhennia-pohliadiv-u-interneti/>
6. Прохазка Г. А. Захист персональних даних у сучасному світі / Г. А. Прохазка // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2018. Вип. 53, т. 2. С. 151–155.
7. Ромашенко С. Конгресс США отменил нормы по защите интернет-пользователей [Електронний ресурс] / Сергій Ромашенко // Deutsche Welle. 2017. URL: <https://p.dw.com/p/2aEh0>
8. Маляренко Є. В США отменили принцип «сетевой нейтральности» [Електронний ресурс] / Є. Маляренко, Л. Алтухова // РБК. 2017. URL: https://www.rbc.ru/technology_and_media/15/12/2017/5a331b449a7947086cc25aaa
9. Войціховський А. В. Питання захисту прав і свобод людини в мережі Інтернет / А. В. Войціховський // Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Від громадянського суспільства — до правової держави» (м. Харків, 20 квіт. 2018 р.) / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. С. 543–549.
10. Забара І. М. Захист прав людини у інформаційному суспільстві: концептуальні підходи у науці міжнародного права // Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві: матеріали наук.-практ. конф. / 1 квітня 2016 р., м. Київ / Упорядн.: В. М. Фурашев, С. Ю. Петраєв. К.: НДІП НАПрН України, Національний інститут стратегічних досліджень, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, НТУУ «КПІ» Вид-во «Політехніка», 2016. 150 с. 100 пр.
11. Чайковська О. Проблеми захисту прав людини в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / Оксана Чайковська // Юридичний блог компанії Jurimex. 2017. URL: <http://jurblog.com.ua/2017/12/problems-zahistu-prav-lyudini-v-informatsiynomu-suspilstvi/>
12. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про ролі та обов'язки Інтернет-посередників від 07.03.2018. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808c6192
13. Mathiesen K. Human Rights for the Digital Age / Kay Mathiesen // Journal of Mass Media Ethics. 2014. № 29(1). С. 2–18.
14. Human rights in the digital age — Can they make a difference? Keynote speech by Michelle Bachelet, UN High Commissioner for Human Rights [Електронний ресурс]. 2019. URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25158&LangID=E>
15. Coccoli J. The Challenges of New Technologies in the Implementation of Human Rights: an Analysis of Some Critical Issues in the Digital Era / Jacopo Coccoli // Peace Human Rights Governance. 2017. № 1. С. 223–250.

References

1. Prava ljudyny onlajn: Porjadok dennij dlja Ukrajinj / Vita Volodovsjka, Maksym Dvorovyj. Kyjiv: GhO «Laboratorija cyfrovoji bezpeky», 2019. 56 s.
2. Razmjetajeva Ju. S. Cyfrovij prava ljudyny ta problemy ekstraterytorialnosti v jikh zakhysti [Elektronnyj resurs] / Ju. S. Razmjetajeva // Zbirnyk naukovykh pracj «Pravo ta derzhavne upravlinnja». 2020. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2020/4.pdf

3. Volodovs'jka V. Zaborony ta svobody v interneti: jak vyghljadatyme Deklaracija cyfrovykh prav ljudyny [Elektronnyj resurs] / Vita Volodovs'jka // «Centr prav ljudyny ZMINA». 2019. URL: https://zmina.info/articles/zaboroni_ta_svobodi_v_interneti_jiak_viglj_iadaty_deklaracija_cifrovih_prav_lj_iudini/
4. Vashhenko A. V. Svoboda vyrazhennja poghljadiv v Interneti: pro et contra / A. V. Vashhenko // Pravo ta innovacii. 2014. # 3. S. 49–54.
5. Maksymjuk O. Obmezhenja svobody vyrazhennja poghljadiv u interneti. Praktyka JeSPL [Elektronnyj resurs] / Oleksandr Maksymjuk. 2020. URL: <https://law.chnu.edu.ua/obmezhenja-svobody-vyrazhennja-poghljadiv-u-interneti/>
6. Prokhazka Gh. A. Zakhyst personalnykh danykh u suchasnomu sviti / Gh. A. Prokhazka // Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo nacionalnogho universytetu. Serija: Pravo. 2018. Vyp. 53, t. 2. S. 151–155.
7. Romashenko S. Kongress SSHA otmenyl normy po zashhyte ynternet-poljzovatelej [Elektronnyj resurs] / Serghij Romashenko // Deutsche Welle. 2017. URL: <https://p.dw.com/p/2aEh0>
8. Maljarenko Je. V SSHA otmenyly pryncyp «setevoj nejtraljnosti» [Elektronnyj resurs] / Je. Maljarenko, L. Altukhova // RBK. 2017. URL: https://www.rbc.ru/technology_and_media/15/12/2017/5a331b449a7947086cc25aaa
9. Vojcikhovs'kyj A. V. Pytannja zakhystu prav i svobod ljudyny v merezhi Internet / A. V. Vojcikhovs'kyj // Zakhyst prav ljudyny: nacionalnyj ta mizhnarodno-pravovyj vymiry: materialy KhIV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Vid ghromadjanskogho suspiljstva — do pravovoji derzhavy» (m. Kharkiv, 20 kvit. 2018 r.) / Kharkiv. nac. un-t imeni V. N. Karazina. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2018. S. 543–549.
10. Zabara I. M. Zakhyst prav ljudyny u informacijnomu suspiljstvi: konceptualjni pidkhody u nauci mizhnarodnogho prava // Problemy zakhystu prav ljudyny v informacijnomu suspiljstvi: materialy nauk.-prakt. konf. / 1 kvitnja 2016 r., m. Kyjiv / Uporjadn.: V. M. Furashev, S. Ju. Petrjajev. K.: NDIIP NAPrN Ukrainy, Nacionalnyj instytut stratehichnykh doslidzhenj, Sekretariat Upovnovazhenogho Verkhovnoji Rady Ukrainy z prav ljudyny, NTUU «KPI» Vydvo «Politehnika», 2016. 150 s. 100 pr.
11. Chajkovs'jka O. Problemy zakhystu prav ljudyny v informacijnomu suspiljstvi [Elektronnyj resurs] / Oksana Chajkovs'jka // Jurydychnyj blogh kompaniji Jurimex. 2017. URL: <http://jurblog.com.ua/2017/12/problemi-zahistu-prav-ljudini-v-informatsiyno-mu-suspilstvi/>
12. Rekomendacija Komitetu Ministriv derzhavam-chlenam pro roli ta obov'jazky Internet-poserednykiv vid 07.03.2018. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808c6192
13. Mathiesen K. Human Rights for the Digital Age / Kay Mathiesen // Journal of Mass Media Ethics. 2014. #29(1). S. 2–18.
14. Human rights in the digital age — Can they make a difference? Keynote speech by Michelle Bachelet, UN High Commissioner for Human Rights [Elektronnyj resurs]. 2019. URL: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25158&LangID=E>
15. Coccoli J. The Challenges of New Technologies in the Implementation of Human Rights: an Analysis of Some Critical Issues in the Digital Era / Jacopo Coccoli // Peace Human Rights Governance. 2017. #1. S. 223–250.